

Kulturdepartementet

Postboks 8030 Dep

0030 Oslo

Høringsuttalelse fra Akademika AS og Akademisk Kvarter AS til høring om "Lov om omsetning av bøker" (Boklov), avgitt 15. mars 2013.

Deres ref.: 2013/0053

Vi viser til departementets høringsbrev av 1. februar 2013 vedrørende forslag til boklov. Akademika AS og Akademisk Kvarter AS takker for anledning å avgi høringsuttalelse.

Studentbokhandler er

Studentbokhandler skiller seg vesentlig fra den øvrige bokhandlerbransjen med hensyn til hvilke bokgrupper størstedelen av omsetningen hentes fra. Mens ordinære bokhandler har 70 – 95 % av sin omsetning i bokgruppene 3-5, har studentbokhandler 70-95 % av sin omsetning i bokgruppe 2, som i hovedsak er pensumlitteratur. Dette omfatter Akademika AS (Akershus, Buskerud, Oslo, Nordland, Telemark og Sør-Trøndelag) Akademisk Kvarter AS (Tromsø), Studia (Hordaland) og alle studentbokhandler som inngår i det frivillige kjedesamarbeidet Campusbok AS (landet for øvrig). Studentbokhandler er, med unntak av kjedekontoret for Campusbok AS som eies med 60 % av Forlagshuset Vigmostad & Bjørke AS, eid av Norges 21 studentsamskipnader. Samlet omsetning for disse studentbokhandler er på 522 millioner kroner, hovedsakelig pensumbøker, hvor norske fagbøker representerer et salg på 311 millioner kroner.

Studentbokhandler - gir et unikt og verdifullt tilbud ingen andre gir

Det er studentbokhandler som har førstelinjeoppgaven med å etablere pensumlister ved de ulike lærestedene. Studenter er avhengig av for å få kjennskap til pensuminnholdet i sine respektive kurs for å kunne kjøpe riktige lærebøker, lærestedene er avhengig av at pensumbøkene kan skaffes i rett antall, til rett tid, mens forlagene på sin side er avhengig av at pensumlister finnes for å kunne selge bøkene sine. I forkant av semesterstart samler studentbokhandler inn pensumlister fra emneansvarlige og/eller studiekonsulenter ved lærestedet og kvalitetssikrer disse. Dette arbeidet (pensumvask) består av entydig identifisering av alle pensumtitler, samt kvalitetssikring av at alle pensumtitler kan skaffes i ønsket antall til rett tid. I dette arbeidet brukes det betydelig tid på dialog med lærested og forlag. Jo større lærestedet er, jo mer kostnadskrevenende er denne oppgaven. Store læresteder har mange emner med svært få studenter. Kostnaden for kvalitetssikring av pensumlister er like stort per emne uavhengig av antall påmeldte studenter. På små emner kan kostnaden for pensumvask overstige den potensielle salgsinntekten. Når pensum er ferdig vasket, gjør lærestedene pensumlistene tilgjengelig på sine nettsted. Vi er kjent med at disse hentes ut av enkelte konkurrenter ved en teknikk kalt «scraping», noe som gjør enkelte konkurrenter til gratispassasjerer på studentbokhandlers arbeidsinnsats.

Studentbokhandler skaffer og leverer hele pensum, uansett hvor marginalt eller vanskelig tilgjengelig en pensumtittel er. Dette er en garanti for at emneansvarlige står helt fritt i å sette sammen pensum utelukkende etter kriterier om faglig relevans, uten å måtte vurdere om bokhandlene vurderer pensumtittelen som kommersielt interessant. Dermed er studentbokhandler en nødvendig forutsetning for sunn konkurranse mellom forlag og at det finnes et stort utvalg av nyttinger innen alle fagdisipliner. Levedyktige vilkår for studentbokhandler er en garanti for:

- Rett pensum til rett tid og i riktig antall - tilgjengelig før undervisningen starter
- Akademisk frihet til å velge pensum for faglærer
- Sunn konkurranse mellom forlag

Ulikhet mellom fagbok- og skolebokmarkedet

Konkurransetilsynet har tidligere påpekt at fagbokmarkedet er nært beslektet med skolebokmarkedet og bør avreguleres. Vi er av den oppfatning at det er vesentlige forskjeller mellom disse to markedene. Skolebokmarkedet kjennetegnes ved få titler og høye opplag, og av balansert forhandlingsmakt mellom forlag og kunde. Opplag er normalt mellom 8 000 og 15 000 eksemplarer per tittel. Det er kommuner og fylkeskommuner som står for innkjøpene. Fagbokmarkedet henvender seg derimot direkte til sluttbruker, som i all hovedsak er studenter, med opplag som sjelden overstiger 1 200 bøker forventet solgt over tre år.

Totalt tilbys det over 70 000 ulike studieemner hvert semester innen norsk høyere utdanning, og på 93 % av disse er det færre enn 50 studenter. En fastprisregulering muliggjør at forlagene kan kryss-subsidiere mellom store og små emner for å sikre en nødvendig produksjon av norske pensumbøker også til små fag. Mange internasjonale forlag, som publiserer på engelsk, opplever det norske pensummarkedet som et attraktivt tilleggsmarked. Uten et fastprisregime står studenter på lavere grad i fare for å miste et godt tilbud av norske fagbøker. Dette vil være svært uheldig, da det er nærliggende å anta at innlæringen til et fag skjer best på eget morsmål.

Vi støtter forslaget om å lovfeste fastpris som virkemiddel og vil understreke at fastprisen på fagbøker er et viktig språk- og litteraturpolitisk virkemiddel. Gjennom faste priser på pensumbøker sikres en aktiv fagbokproduksjon på norsk, som igjen bidrar til språkbevaring, bedre læringseffekt og generelt til høyere kvalitet i utdanningen ved lavere grad. En lov som ivaretar dette vil også være et verktøy for å utvikle gode fagmiljøer rundt bokhandler, utvikle norsk fagspråk og sikre at små fag får et godt litteraturtilbud på norsk.

Studentbokhandlene må få bedre konkurransevilkår

Vi er glade for at Kulturdepartementet har sett viktigheten av at også fagbøker skal omfattes av bokloven og være en del av fastprisreguleringen i Norge. Derimot savner vi i høringsbrevet fra departementet en mer systematisk og prinsipiell drøftelse av utfordringer og problemer knyttet til salg av bokgruppe 2-bøker. Dette omfatter en nærmere drøfting av balansen mellom aktører som studentbokhandler og forlagene, hvor utviklingen de senere årene har forskjøvet bransjemakt i favør av forlagene.

Pensumlitteratur er å betrakte som en nødvendighetsvare. Dette fordi studenter flest ikke velger å benytte seg av alternativer til en pensumtittel satt opp av en emneansvarlige. Forlaget bak en pensumtittel fremstår derfor nærmest som en monopolist, med betydelig forhandlingsmakt. Dette resulterer ofte i at pensumforlaget har vesentlig innflytelse over forhandlerbetingelsene, med marginskvis hos forhandlerne som resultat. Dette skiller bokgruppe 2 fra bokgruppe 3-5.

Som en følge av stadig sterkere konsolidering, har forlagenes makt også økt. De siste årene har oppkjøp av mindre forlag resultert i at færre forlag kontrollerer flere pensumtitler, og at det blir færre fagbokforlag å velge blant for forfatterne. I inneværende år har enkelte fagbokforlag signalisert et ønske om å redusere rabatten for bøker i bokgruppe 2 med opptil 5,5 prosentpoeng. I dag ville de fleste av landets studentbokhandler gå med underskudd dersom alle kostnader til husleie, drift av lokaler og overhead som lønn, IT og økonomi, ble belastet studentbokhandlers driftsregnskap. Vi tror ikke at en modell som baserer seg på subsidier fra lærested og samskipnader vil være bærekraftig over tid. De som ikke nyter godt av fristasjon (gratistjenester fra lærestedet), eller får dekket sentrale administrasjonskostnader av sin samskipnad, sliter med å oppnå positive driftsresultater. Med en reduksjon i rabatt på bokgruppe 2-bøker, som signalisert fra enkelte forlag, er det en overhengende fare for at flere studentbokhandler vil kunne gå konkurs. De største kjedene har allerede gjennomført store effektiviseringsprosjekter, og fremstår nå blant de mest effektive i bokhandlerbransjen totalt sett. Likevel resulterer manglende mekanismer for å tilstrebe en mer jevn maktfordeling i markedet store utfordringer med å få til en lønnsom drift. Bokloven må regulere avanse for å motvirke etableringen av en privat monopolist og forlagsdominans.

På norske bokgruppe 2-bøker er marginene blitt ytterligere presset ned, ved at nasjonale konkurrenter har ført en hard priskrig på utvalgte pensumtitler med stort volum. Dette gjelder i særlig grad ulike nettbokhandler, som alle har det meste av sin omsetning fra bokgruppene 3-5. Ved semesterstart 2013 har ingen konkurrerende bokgruppe 3-5-bokhandler ført alle pensumbøker. Ved semesterstart markedsfører konkurrentene til studentbokhandler seg med store rabatter på pensumlitteratur, og enkelte aktører selger

bøker til under kostpris. Denne priskonkurransen muliggjøres ved at vanlige bokhandler får lik eller tilnærmet lik rabatt som de største studentbokhandlerkjedene på bøker i bokgruppe 2.

Eksempelvis resulterte et netto innkjøp på ca. 20 millioner kroner fra en av studentbokhandlerkjedene hos et av de største norske fagbokforlagene i 2012 i 1 prosentpoeng bedre rabatt enn en bokhandel som hadde et netto innkjøp på ca. 4 millioner kroner hos samme forlag. Denne mangelen på differensiering fremstår som urimelig. De store studentbokhandlerkjedene har ikke bare vist en evne til å effektivisere driften etter hvert som kjeden har vokst i volum, men har også evnet å redusere forlagenes salgskostnader og oppebærer en meget høy salgsgrad. Bokloven må etter vårt syn sikre at økt salg og reduserte kostnader for forlagene belønnes med økt rabatt. Vi berører dette spesielt i vårt svar til departementets høringsspørsmål 11 og 12. For de øvrige høringsspørsmålene stiller vi oss bak Bokhandlerforeningens høringssvar.

Til høringsspørsmål 1

Vi støtter det foreslåtte formålet. Målene er i tråd med den litteraturpolitikken som har vært drevet i mange år og en lovfesting av dagens virkemidler sikrer måloppnåelsen. Spesielt er det språkpolitiske argumentet viktig. Presset fra engelsk faglitteratur er økende.

Til høringsspørsmål 2

Vi mener det er helt vesentlig at e- bøker omfattes av bokloven og støtter alternativ 1. Oslo Economics skriver i sin rapport «at de prinsipielle argumentene for fastprisordninger er like relevante for den digitale arenaen som den tradisjonelle, til tross for at kontraktsformene vil kunne være svært ulike». Det vil være like viktig med et bredt tilbud av fagbøker på norsk i en fremtid med større grad av e-lesing.

Til høringsspørsmål 3

Vi mener en riktig fastprisperiode for fagbøker er utgivelsesåret og påfølgende år. Utviklingsperioden for fagbøker er lang og lave opplag gjør at fagboken trenger lenger tid i markedet for å dekke inn produksjonskostnadene. Tid fra utgivelse til reell salgsperiode avhenger også av hvor raskt tittelen kommer på en ressurs- eller pensumliste. Jo mer tid- og kostnadskrevende det er å få en utgivelse i produksjon og salg, jo viktigere blir forutsigbarheten som fastprisen gir for at utgivelsesnivået skal opprettholdes.

Til høringsspørsmål 4

Vi mener det er viktig at loven inneholder en bestemmelse som tillater samarbeid om royalty-satser og provisjonssatser. Ordningene bidrar til å gi gode vilkår for forfattere og oversettere.

Til høringsspørsmål 5

Vi mener fastprisen bør gjelde for alle. En universell ordning styrker formålet. En frivillig fastpris står svakt og kan medføre en økende praksis med frie bokpriser. Det vil virke mot lovens formål. Det er allerede stor priskonkurranse i fagbokmarkedet. En stor del av faglitteraturen er kun tilgjengelig på engelsk og vil ikke reguleres av dette lovforslaget.

Til høringsspørsmål 6

Vi støtter at det legges opp til en versjonsprising innenfor fastprisordningen. Når det gjelder fastpris og nye utgaver av allerede utgitte bøker mener vi at det for fagbøker er gode grunner til at en revidering bør utløse en ny fastprisperiode. Dette bør likevel avhenge av hvor omfattende revideringen har vært. For fagbøker er ofte tekstendringen på 30 prosent. Språkvask, ombrekking, nye bilde- og illustrasjonskostnader og trykke- og markedsføringskostnader gjør at nødvendige revideringer kan ta tid. Fastpris for store revisjoner av fagbøker bidrar til å opprettholde en oppdatert studentlitteratur.

Til høringsspørsmål 7

Vi viser her til vårt svar under høringsspørsmål 3.

Til høringsspørsmål 9

Skaffe- og leveringsplikten er en av de viktigste ordningene for å sikre bredt og godt utvalg av bøker. Vi støtter en lovfesting av skaffe- og leveringsplikten.

Til høringsspørsmål 11 og 12

Vi mener at bokloven må regulere avanse- og rabattstrukturer i videreforhandlermarkedet for bokgruppe 2-bøker.

Bokloven må sikre at forlagene tilbyr transparente, objektive og ikke-diskriminerende priser i grossistmarkedet til studentbokhandler for bokgruppe-2 bøker. Rabattstrukturen bør være utformet slik at den belønner salgsfremmende innsats og kostnadsreducerende adferd hos studentbokhandler. En slik prisstruktur vil videre motvirke marginskvis fra vertikalt integrerte aktører, altså der en aktør eier hele verdikjeden fra produksjon av boken til forhandlerleddet mot sluttbruker.

For å motvirke at spesialiserte og uavhengige studentbokhandler utnyttes gjennom den monopollignende stillingen til forlag, foreslår vi at det gjennomføres en avansekontroll i videresalgssleddet etter en "pris-minus" modell. Differansen mellom utsalgsprisen til de vertikalt integrerte bokhandlerne og den prisen som settes på bøker inn til studentbokhandler, må være tilstrekkelig til å dekke en rimelig avanse basert på bokhandler- og forleggerforeningens statistikk.

Uavhengig av om det gjennomføres en avansekontroll som omtalt over, må mengderabatter være transparente. Vi mener at den eneste måten å effektivt gjennomføre et rabattsystem som reflekterer kostnadsgevinster og salgsfremmende innsats, er at rabattene utelukkende baseres på kjøpets omfang. På denne måten vil rabattene også være ikke-diskriminerende og forutsigbare.

Ved spørsmål, behov for mer fakta eller statistikk, er det bare å ta kontakt.

Vennlig hilsen

Kjell Standal /s/
Styreleder
Akademika AS

Geir Helge Espedalen /s/
Adm. dir.
Akademika AS

Ståle Åbotsvik /s)
Daglig leder
Akademisk Kvarter AS